

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДМИТРА МОТОРНОГО

Факультет економіки та бізнесу
Кафедра «Фінанси, облік і оподаткування»
(назва кафедри)

Освітньо-професійна програма «Облік і оподаткування»
Галузь знань 07 Управління та адміністрування
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування.»
Спеціалізація (за наявності) _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

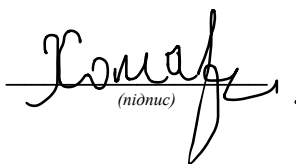
_____ Олена ЯЦУХ
(підпис) *(ім'я та прізвище)*

«20» лютого 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему **«Облік доходів та видатків місцевих бюджетів територіальних громад»**

Здобувач вищої освіти:

(підпис)

Алла ХОМА
(ім'я та прізвище здобувача)

Керівник: _____

_____ доцент, к.е.н. Світлана КУЧЕРКОВА
(підпис) *(учене звання, науковий ступінь, ім'я та прізвище)*

Запоріжжя, 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДМИТРА МОТОРНОГО
Факультет економіки та бізнесу
Кафедра «Фінанси, облік і оподаткування»
(назва кафедри)

Освітньо-професійна програма «Облік і оподаткування»
Галузь знань 07 Управління та адміністрування
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Спеціалізація (за наявності) _____

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньо-професійної програми

(підпис) Володимир ЦАП
(ім'я та прізвище)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

(підпис) Олена ЯЦУХ
(ім'я та прізвище)

«24» жовтня 2024 р.

«25» жовтня 2024 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ
на підготовку кваліфікаційної роботи магістра

здобувача вищої освіти Хоми Алли Русланівни
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи Облік доходів та видатків місцевих бюджетів територіальних громад

керівник роботи Кучеркова Світлана Олександрівна, к.е.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ректора університету від «21» жовтня 2024 року № 492-С

2. Строк подання кваліфікаційної роботи «18» лютого 2025 року

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи науково-теоретична література, нормативна та законодавча база, матеріали фахових видань, фінансова та бухгалтерська звітність ОТГ.

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):

1. Проаналізувати теоретичні основи функціонування ОТГ.

2. Розглянути облік доходів та видатків місцевих бюджетів територіальних громад на прикладі Спаської ОТГ.

3. Запропонувати шляхи покращення формування доходів і розподілу видатків місцевих бюджетів.

5. Перелік графічного матеріалу: таблиць – 16, рисунків – 3.

6. Дата видачі завдання «25» жовтня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

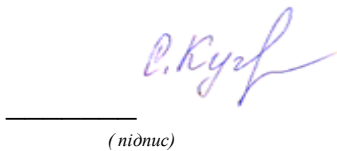
№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів	Відмітка про виконання
1	Затвердження плану роботи	28.10.2024р.	виконано
2	Розділ 1. <u>Теоретичні основи функціонування ОТГ та їх бюджетної політики</u>	22.11.2024р.	виконано
3	Розділ 2. <u>Облік доходів та видатків місцевих бюджетів територіальних громад на прикладі Спаської ОТГ</u>	27.12.2024р.	виконано
4	Розділ 3. <u>Шляхи покращення формування доходів і розподілу видатків місцевих бюджетів</u>	07.02.2025р.	виконано
5	Висновки та пропозиції, список використаних джерел	13.02.2025р.	виконано
6	Перевірка на плагіат	17.02.2025р.	виконано

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Алла ХОМА
(ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

Світлана КУЧЕРКОВА
(ім'я та прізвище)

РЕФЕРАТ

Тема кваліфікаційної роботи. Облік доходів та видатків місцевих бюджетів територіальних громад.

1. *ВНЗ (назва):* ТДАТУ імені Д. Моторного
2. *Рік завершення роботи:* 2025
3. *Обсяг роботи:* 71 с.
4. *Кількість додатків:* 2 од.
5. *Кількість ілюстрацій:* 3 од.
6. *Кількість таблиць:* 16 од.
7. *Кількість джерел літератури:* 44 од.

Характеристика кваліфікаційної роботи:

1. *Метою кваліфікаційної роботи:* є аналіз особливостей обліку формування дохідної частини місцевих бюджетів і розподілення видатків між будь-якими селами в межах об'єднаних територіальних громад, а також розробці новацій щодо вдосконалення фінансового управління і покращення методів розрахунку, необхідних для справедливого і чесного розвитку всіх одиниць разом.
2. *Методи проведених досліджень:* теоретичного узагальнення, аналіз та синтез, історичний аналіз, емпіричний аналіз, метод моделювання та формалізації, індукція та дедукція, порівняльний аналіз, узагальнення, графічний та ін.
3. *Основні результати дослідження (наукові, практичні):* в ході написання кваліфікаційної роботи було проаналізовано теоретичні основи функціонування ОТГ; з'явилось розуміння роботи місцевих фінансів на прикладі Спаської ОТГ і за допомогою аналізу її бюджетів; стало зрозуміло наскільки раціонально провадяться витрати в громаді; знайдено шляхи та розроблено методи розподілу видатків для розвитку об'єднання; розглянуто напрями збільшення доходів місцевих бюджетів за рахунок змін в оподаткуванні: проаналізовано звітність громади та надано рекомендації для покращення її фінансової діяльності та бюджетної політики в цілому.

Ключові слова: бюджетний процес, місцевий бюджет, бюджетний план, надходження, видатки, загальний фонд, спеціальний фонд, бюджет розвитку.

ВСТУП

Актуальність теми. Започаткована в Україні реформа децентралізації у 2015 році, стала однією з найбільш значущих змін у системі місцевого самоврядування. Основною метою реформи була передача фінансових і адміністративних повноважень від центральних органів влади до об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Це дозволило центральним адміністративним одиницям в громадах стати фінансово незалежними та сприяти їхньому соціально-економічному розвитку.

Найбільш ключовою перевагою реформи, стало впровадження нових механізмів управління бюджетом, зокрема розподілу видатків між селами, які входять до складу ОТГ. Оскільки ефективне розподілення бюджетних коштів сприяє розвитку інфраструктури, покращенню якості соціальних послуг та забезпеченню сталого розвитку кожного населеного пункту, над його вдосконаленням до сих пір проводяться дослідження і пошуки найкращих методів роботи механізму.

Вивчення проблеми формування дохідної бази місцевих бюджетів та їх видатків займалось чимало вітчизняних та зарубіжних науковців: С. Юрій, В. Кравченко, В. Опаріна, М. Деркач, І. Луніна, І. Руденко, Ц. Огонь, М. Карлін, С. Слухай, Є. Кузькін, І. Сазонець, Л. Тарангул, А. Вагнер, Р. Гнейст, Л. Штейн, Г. Холліс, А. Шах, А.Яругова та інші.

Проте невирішеними залишаються багато питань, зокрема вироблення ефективних механізмів розподілу коштів, які б забезпечували задоволення потреб населення та покращення умов проживання у громаді, що потребує подальших досліджень у цій сфері.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є аналіз особливостей обліку формування дохідної частини місцевих бюджетів і розподілення видатків між будь-якими селами в межах об'єднаних територіальних громад, а також розробці новацій щодо вдосконалення фінансового управління і покращення методів розрахунку, необхідних для справедливого і чесного розвитку всіх одиниць разом.

Для досягнення зазначеної мети було визначено наступні завдання:

- проаналізувати теоретичні основи функціонування ОТГ та їх бюджетної політики;

- на прикладі Спаської ОТГ, дослідити її характеристику;
- провести аналіз формування доходів і напрямки використання місцевого бюджету;
- розробити рекомендації щодо оптимізації фінансового управління та бюджетного розподілу видатків в ОТГ.

Об'єктом дослідження є процес формування доходів і розподіл видатків місцевих бюджетів та їх облік на прикладі Спаської ОТГ, Калуського району Івано-Франківської області.

Предмет дослідження: сукупність теоретичних, методологічних, статистичних та практичних аспектів формування доходів і розподілу видатків місцевих бюджетів між учасниками ОТГ.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети в процесі дослідження застосовувалися положення економічної теорії, закони та доповнення до них, а також сукупність загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, а саме: теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу, історичного аналізу, емпіричного аналізу, методу моделювання та формалізації, індукції та дедукції, порівняльного аналізу, узагальнення, графічний та ін.

Основою для формування інформаційної бази дослідження є законодавчі та нормативно - правові акти з питань реформи децентралізації, офіційні статистичні матеріали бюджету Спаської сільської ради, Державної служби статистики України, монографічні дослідження, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, періодичні видання, навчальні посібники, офіційні інтернет-ресурси.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОТГ ТА ЇХ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1 Поняття та види ОТГ, особливості її формування

Аби бути ближче до Європи, наша держава постійно переймає іноземні зміни, закони та досвід. Та певно до цього, варто було дійти ще раніше, аби значно пришвидшити розвиток всієї країни. А мова йде про прийняття реформи про децентралізацію. Саме вона дала можливості для ефективного розподілу фінансів між найменшими територіальними одиницями держави, що раніше являло собою велику проблему довгий і довгий час нашої незалежності.

До реформи Україна налічувала 11520 територіальних громад, з яких більше 10 тисяч сільських. У 92% сільських громад проживало менше 3 тисяч жителів. Була вибудована чітка вертикаль влади — сільські громади підпорядковувалися районній раді, районна — обласній, область — Києву. В результаті в центр стікалися і всі податки, а потім розподілялися по всій Україні у формі видатків. Таким чином, до сіл гроші не доходили роками, тому проблеми не вирішувалися. Не було доріг, освітлення, інфраструктура руйнувалася. За відсутності роботи, молодь з села виїжджала. І вкінці кінців села старіли і вимирали.

Реформа децентралізації — це реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, що розпочалася у 2014 році, передбачала передачу значної частини повноважень і ресурсів від центральних органів влади на місцевий рівень. Над нею працювали весь рік, аби привести все до проєкту, який розвиватиметься в період з 2015 по 2020 роки і далі працюватиме налагоджено. Метою цієї реформи стало забезпечення спроможності громад самостійно вирішувати свої нагальні проблеми, використовуючи надані ресурси. У цьому контексті важливою одиницею адміністративно-територіального устрою стали

«об'єднані територіальні громади» (ОТГ), тобто, добровільне об'єднання жителів сільської, селищної або міської ради, які межують між собою. Завдяки свободі вибору, таке об'єднання можуть ініціювати як голови та депутати місцевої влади, так і самі жителі.

Ці територіальні громади наділялися повноваженнями, завдяки яким податки не підуть в державну казну, а залишатимуться на місцях, де будуть безпосередньо і розподілені між членами в межах певної громади. Тобто кожне ОТГ має можливість і отримує права на ті кошти, які вони самі і збирають.

Основним правилом, яке слід враховувати, це те, що такі об'єднання повинні бути не замалими, аби мати достатньо ресурсів для самозабезпечення і не занадто великими, аби цих ресурсів вистачило усім.

Після створення ОТГ проводяться вибори. Люди обирають голову і депутатів об'єднаної територіальної громади. А також старост, які представляють одне або декілька сіл, в залежності від кількості жителів. Територіальна громада, центром якої визначено місто, є міською територіальною громадою, центром якої визначено селище міського типу, - селищною, а село, - сільською, відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад».

Так, постановою Верховної Ради України від 17 липня 2020 року у складі областей по всій Україні було виділено всього 1469 територіальних громад, які включають 409 міських громад, 435 селищних та 625 сільських громад. Для наочності і аналізу це можна переглянути в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Кількість і види ОТГ сформованих у кожній області України

Область	Міські	Селищні	Сільські	Усього
Вінницька	18	22	23	63
Волинська	11	18	25	54
Дніпропетровська	20	25	41	86
Донецька	43	14	9	66

Житомирська	12	22	32	66
Закарпатська	11	18	35	64
Запорізька	14	17	36	67
Івано-Франківська	15	23	24	62
Київська	24	23	22	69
Кіровоградська	12	16	21	49
Луганська	20	12	5	37
Львівська	39	16	18	73
Миколаївська	9	14	29	52
Одеська	19	25	47	91
Полтавська	16	20	24	60
Рівненська	11	13	40	64
Сумська	15	15	21	51
Тернопільська	18	16	21	55
Харківська	17	26	13	56
Херсонська	9	17	23	49
Хмельницька	13	22	25	60
Черкаська	16	10	40	66
Чернівецька	11	7	34	52
Чернігівська	16	24	17	57
Загалом	409	435	625	1469
Область	Міські	Селищні	Сільські	Усього

Аналізуючи дані таблиці можна побачити, що найбільша кількість ОТГ знаходиться в Одеській області – 91, а найменша кількість ОТГ в Луганській-37 і Херсонській - 49 областях.

Абсолютно неважливо кількість і вид ОТГ на території областей, адже їх склад може бути максимально різним, як і їхні дії, плани і способи їх реалізації на шляху до успіху.

1.2 Формування доходів та розподіл видатків. Бюджетні фонди

Зі змінами в адміністративних порядках, приходять і зміни в механізмі ведення фінансів. Згідно з Бюджетним кодексом України, основна відповідальність за планування, розподіл і звітність за видатками покладена на фінансові органи та бухгалтерські служби ОТГ. Тому в їх обов'язок тепер включається:

- складання бюджету за програмно-цільовим методом;
- ведення окремого обліку за загальним і спеціальним фондами бюджету;
- забезпечення прозорості та підзвітності використання бюджетних коштів.

Але, для того, щоб щось планувати потрібно фінансування, і в цьому випадку для громад виникає нове поняття: бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування. Він є самостійним і не включається до Державного бюджету України та інших місцевих бюджетів.

Як і будь-який бюджет, місцевий бюджет складається з надходжень і видатків. В свою чергу, надходження в цьому випадку поділяються на власні та передані. Перші виникають з власних джерел утворення, тобто податкові, неподаткові та інші надходження всередині громади. Переданими ж вважаються ті, що безповоротно передаються з державного бюджету у формі міжбюджетних трансфертів (дотації, субвенції). Дотації, — доплати з державного бюджету задля збалансування бюджетів нижчих рівнів, мають прив'язаність до поточних потреб громади []. Хоча і це правило навчилися ефективно обходити «прив'язуючи» їх до конкретного напрямку використання. Субвенціям ж, характерна конкретна мета і встановлений Кабміном порядок використання (приміром, придбання ліків, формування інфраструктури ОТГ тощо). Отже, громади не можуть бути повністю самостійними і все одно сильно сподіваються на підтримку держави. І в залежності від

економічного і соціального стану кожного ОТГ, на них виділяється певна частина державної допомоги, і вона може бути як незначна так і дуже значна.

Якщо, джерел державної підтримки не так багато, то на рахунок власних так сказати не можна. Згідно зі ст. 9 Бюджетного кодексу України за джерелами надходження доходи бюджету класифікуються і формуються за такими розділами: податкові надходження (забезпечують близько 88% суми власних доходів), неподаткові надходження (близько 10%) та доходи від операцій з капіталом (надходження іншого походження) [2]. Для наглядного прикладу, розглянемо це в

В залежності від географічного положення громади, якась специфічна частка власних доходів, може бути більшою і навпаки меншою. Як приклад, такими можуть бути туристичні збори чи рентна плата за користування надрами та\або видобуток корисних копалин.

Так, впродовж всього часу йдуть надходження і так само вони витрачаються. На жаль, витрат завжди набагато більше за напрямками і серед них найбільшими є видатки на потреби: загальноосвітніх шкіл, субсидії ЖКГ, лікарень загального профілю (амбулаторії), економічної діяльності, підтримки малозабезпечених сімей, ремонту і прокладання доріг, дитячих садків, житлово-комунального господарства та утримання органів місцевого самоврядування і місцевої влади. Згодом до них додалися ще духовний та фізичний розвиток, тобто культура та мистецтво, а також громадський порядок, безпека та судова влада, фізична культура та спорт [6]. В свою чергу всі ці витрати діляться ще й на категорії. Бюджетний кодекс України виділяє наступні категорії видатків:

- Поточні видатки: заробітна плата, оплата комунальних послуг, поточне утримання закладів.
- Капітальні видатки: будівництво, реконструкція, модернізація інфраструктури.
- Цільові видатки: витрати на програми, передбачені спеціальним фондом.

Така класифікація дозволяє чітко структурувати фінансові операції та сприяє оптимальному розподілу коштів між учасниками громади.

По при все це, надходження і видатки розподіляються ще і на фонди, це зроблено для зручності використання і правильного розподілу фінансових ресурсів. Отже, бюджет ОТГ може складатися з загального, який включає поточні видатки (заробітна плата, утримання закладів) та спеціального, який призначений для цільового використання (капітальні видатки, гранти, дотації) фондів. Розподіл бюджету на ці фонди визначаються виключно Бюджетним кодексом України та законом про Державний бюджет України. В деяких випадках застосовують ще й резервний фонд, в якому акумулюються кошти, які передбачені для покриття непередбачуваних витрат (затоплення територій, несподівані погодні або промислові катастрофи). Рішення про виділення цих коштів приймають виконавчі органи місцевого самоврядування [3]. Що ж входить до цих фондів?

Складові частини загального фонду бюджету:

- 1) всі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду бюджету;
- 2) всі видатки бюджету, що здійснюються за рахунок надходжень загального фонду бюджету;
- 3) кредитування бюджету (повернення кредитів до бюджету без визначення цільового спрямування та надання кредитів з бюджету, що здійснюється за рахунок надходжень загального фонду бюджету);
- 4) фінансування загального фонду бюджету.

Складовими дохідної частини загального фонду бюджету є всі доходи бюджету (крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду бюджету); позики та запозичення. Тобто це майже всі кошти, що є у бюджеті ОТГ, крім невеликого відсотка, що входить до спеціального фонду.

А спеціальний фонд бюджету об'єднаних територіальних громад включає [3]:

1) доходи від власних надходжень: плата за послуги, що надаються ОТГ, адміністративні збори, оренда майна тощо;

2) цільові субвенції: кошти, що надходять з державного або обласного бюджету для реалізації конкретних проектів або програм;

3) кредити та позики: кошти, отримані для фінансування проектів або заходів;

4) дотації та гранти: фінансова допомога, що надається на безповоротній основі.

Але другий пункт і четвертий виділяється не часто, від того і така мала частка спеціального фонду.

З точки зору бухгалтерського обліку такий розподіл на фонди дає більш зрозумілу і прозору картину в розрахунках. Що ось загальний фонд покриває основні витрати, такі як оплата праці, соціальні виплати, освітні та медичні програми, а спеціальний фонд використовується для реалізації цільових програм, наприклад, інфраструктурних проектів, тощо. Отже, це допомагає забезпеченню дотримання головних принципів:

- дотримання нормативно-правової бази – уніфіковані правила ведення обліку для всіх громад;
- прозорість – забезпечення доступу до звітності зацікавлених сторін;
- акуратність у веденні обліку – всі операції повинні бути детально документовані.

Саме тому, об'єднані територіальні громади, можна вважати великими бюджетними установами, робота яких, як раз таки регламентується Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та Бюджетним кодексом.

1.3 Етапи бюджетного процесу

Щоб будь-яка робота виконувалась максимально просто, злагоджено і ефективно, варто скласти чіткий і розкритий план її виконання. Саме це і називається бюджетним процесом. За Бюджетним кодексом України процес планування бюджету ОТГ проходить такі стадії:

1. Складання проєктів бюджету – на основі прогнозованих доходів і потреб громади.
2. Затвердження бюджету – прийняття рішень місцевою радою та прийняття закону про Державний бюджет України, рішень про місцеві бюджети.
3. Виконання бюджету – реалізація фінансових операцій згідно з планом, включаючи внесення змін до закону про Державний бюджет України та рішень про місцеві бюджети.
4. Контроль і звітність – формування звітів про виконання бюджету і прийняття рішень, щодо результатів виконаної роботи.

Насправді, виконання всіх цих стадій, займає дуже багато часу - більше ніж два роки. Це дуже масштабна і клопітлива робота, яка вимагає прийняття до уваги безлічі різних факторів, прорахунків пов'язаних з роботою ОТГ, змін законодавства та економічного стану самої країни. Сам бюджет, як і у інших бюджетних установах складається на календарний рік, і триває з 1 січня по 31 грудня щороку. Це і є бюджетний період для виконання плану. Детальніше розглянути хронологію подій бюджетного процесу можна

Перший і другий етап припадає ще на попередній рік, третій етап це той самий бюджетний період, тобто поточний рік, а четвертий етап припадає вже на початок наступного року. Це дуже незручно. І при тому такий графік важливо усвідомлювати всім учасникам бюджетного процесу як при підготовці різних інвестиційних проєктів і програм, що потребують залучення бюджетних коштів, при розгляді пропозицій (договорів) по співробітництву громад, так і при плануванні будь-яких

змін бюджетної інфраструктури у наступному календарному році []. Можна сказати, що він занадто розтягнутий, але якщо подивитись на місяці виконання кожного етапу, можна зрозуміти, що вони співпадають зі строками подання звітності в бухгалтерському обліку і максимально підходять під бухгалтерські положення і накази.

Хоча місцеві бюджети, в тому числі бюджети ОТГ, і мають самостійність, однак їх треба розглядати як елемент цілісної бюджетної системи України. Тому, для ефективного їх функціонування, необхідно знати і розуміти, які процеси і які стадії бюджетного процесу відбуваються з державним бюджетом і як це пов'язано із бюджетним процесом на місцевому рівні.

В результаті, важливою задачею між учасниками бюджетного процесу, є дотримання етапів бюджетного календаря. Хоча це визначення і немає фіксованого поняття, можна вважати, що це графік виконання стадій бюджетного процесу з чітким зазначенням термінів прийняття, затвердження, виконання і звітування за виконанням бюджету, згідно з чинним законодавством. Як і прийнято, планування в цьому календарі займає найбільший масив всього процесу, але нас більше цікавить саме його виконання.

На жаль, там надана лише загальна інформація, яка не включає багато уточнень, можливо через те, що кожного року деякі задачі в бюджетуванні відбуваються по-різному. Коротко там надана така інформація: в січні Міністерство фінансів України (МФУ) та Місцеві фінансові органи (далі МФО) затверджують розписи відповідних бюджетів, а Головний розпорядник коштів так само з МФУ та МФО затверджують паспорти бюджетних програм на поточний рік. Кабінет Міністрів України (КМУ) в свою чергу схвалює прогноз державного бюджету на наступні два бюджетні періоди. Тобто, хоча план бюджету складається більше півтора року, він охоплює більше ніж три майбутні роки роботи. І це правильно у випадку непередбачених ситуацій в країні (таких як війна) і з іншої сторони, цим

прогнозним планом можуть користуватися як основним, нічого не змінюючи, що призведе до некоректного виділення необхідних коштів.

В лютому схвалюють прогнози місцевих бюджетів на наступні два бюджетні періоди. А Головні розпорядники коштів державного бюджету уточнюють плани щодо своєї діяльності на поточний та наступні планові за поточним періоди.

Після того, починається саме виконання річного плану. Вже протягом року розпорядники коштів беруть бюджетні зобов'язання та оплачують виконані роботи і надані послуги. Туди можуть входити зарплати виконавчого апарату, працівникам навчальних закладів, лікарень, будівникам доріг та іншим, хто забезпечує благоустрій громад, працівникам, в тому числі і на капітальний ремонт, тощо. Казначейство здійснює платежі на вимогу розпорядників коштів.

Казначейське обслуговування бюджетних коштів передбачає [3]:

- 1) розрахунково-касове обслуговування розпорядників і одержувачів бюджетних коштів, а також інших клієнтів відповідно до законодавства;
- 2) контроль за здійсненням бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень бюджету, взятті бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів та здійсненні платежів за цими зобов'язаннями;
- 3) ведення бухгалтерського обліку і складання звітності про виконання бюджетів з дотриманням національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та інших нормативно-правових актів Міністерства фінансів України;
- 4) здійснення інших операцій з бюджетними коштами.

Для цього, в органах Державного казначейства України, бюджетним установам відкриваються рахунки у встановленому законодавством порядку, адже на деякі витрати власних коштів може не вистачати майже пів року, через поступовість надходжень.

Далі, йде мова про те, що встановлюються межі можливих змін показників. Тобто, наприклад, якщо на освіту виділяється умовно 60% бюджету то цю суму не можна змінювати більше ніж 10% за кодами економічної класифікації (КЕКВ) та

5% - за програмами. Такий бюджет вважається змінним і виноситься на сесію ради. А далі рішення про зміни може бути прийняте або відхилене місцевою радою [3].

За умови необхідності внесення змін до рішення про місцевий бюджет МФО повинен подати офіційний висновок про перевиконання або недовиконання дохідної частини загального фонду. Фактом перевиконання дохідної частини загального фонду місцевого бюджету вважається таким, коли доходи місцевого бюджету за підсумками першого півріччя перевиконані не менше, ніж на 5%, що підтверджується офіційними висновками МФО. Недоотримання доходів загального фонду місцевого бюджету визнається за підсумками ще квартального звіту в разі недоотримання доходів загального фонду місцевого бюджету більше ніж на 15%. Це може служити підставою, але не є обов'язковою вимогою, для внесення змін до місцевого бюджету, аби як найточніше притримуватись запланованого бюджетування. Завершується бюджетний рік підготовкою та розглядом звітів про виконання бюджету [].

Висновки до розділу 1

Оцінка теоретичних засад функціонування ОТГ та їх бюджетної політики дають змогу зробити наступні висновки:

1. В Україні процес децентралізації розпочато 2014 року з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (01.04.2014), законів України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05.02.2015) та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації.

Цей процес дозволив формувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування значний дієвий і спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади (ОТГ).

Мета реформи - формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

Площа утворених ОТГ становить майже 47% від загальної площі України. В ОТГ та містах обласного значення проживає понад 70% населення України.

2. Вважаючи громади певними бюджетними установами, варто розуміти, що в них так само є доходи і витрати, формування і забезпечення яких і становить роботу ОТГ. Починаючи з 2015 року, до місцевих бюджетів направлено повний обсяг надходжень від плати за землю, податок на нерухоме майно, єдиний податок, збір за паркування автотранспорту, туристичний збір, плата за надання адміністративних послуг, податок на прибуток підприємств комунальної власності, рентна плата за користування надрами місцевого значення, плата за ліцензії та за державну реєстрацію, адміністративні штрафи та штрафні санкції, дивіденди, місцеві позички та плата за видачу місцевих гарантій, власні доходи бюджетних установ. Крім того, у місцеві бюджети направляється 25% екологічного податку, 90% коштів від продажу земель несільськогосподарського призначення, 60% ПДФО тощо.

3. Це трудомісткий і довготривалий процес і вести діяльність по громаді значно складніше, а ніж в маленькій бюджетній установі. ОТГ має організовувати свою роботу наче маленька область, підпорядкована і залежна від діяльності цілої держави. Важливо враховувати всі події і дати звітування державного рівня, щоб під них підлаштувати роботу самих громад. Саме так не буде мішанини і затягування процесів. Тому бюджетування в ОТГ відбувається за порядком і строками України в цілому.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК ДОХОДІВ ТА ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД НА ПРИКЛАДІ СПАСЬКОЇ ОТГ

2.1 Загальна характеристика Спаської об'єднаної територіальної громади

Аби повністю оцінити важливість і якість реформи децентралізації, варто постійно проводити дослідження різних ОТГ. Це допоможе виявити нагальні питання, рішення яких може бути ускладнено недостатнім фінансуванням, або ж некомпетентністю кадрів управління, а ще навпаки, проявити сильні сторони і новації, які б могли розповсюдитись на інші громади, як способи прискореного розвитку і спрощення роботи. Об'єктом дослідження було обрано Спаську сільську територіальну громаду Калуського району Івано-Франківської області. Спочатку розглянемо всю загальнодоступну інформацію про цю адміністративну одиницю.

Населених пунктів, що входять до складу Спаської ОТГ всього 6 і займають вони 234.66 км. кв. В нього входять село Спас (центр), с. Луги, с. Погорілець, с. Підсухи, с. Суходіл та с. Липовиця. Всього, станом на 1 січня 2024 року, в громаді проживає 6054 людини. З яких, осіб працездатного віку близько 62 %, тобто 3771 особа.

Навіть для такої невеличкої ОТГ, необхідна достатньо значна сума для її розвитку і підтримання діяльності. Тож, обсяг доходів (розрахунковий) Спаської сільської ради становить близько 60 млн. грн. (тобто 59 999 133 грн). З яких 20 439 533 грн сформовані відповідно до статті 64 Бюджетного кодексу України, тобто з податків і неподаткових коштів. Сума бюджету для розвитку становить 4 806 478 грн, сума базової дотації 12 526 500 грн, реверсна дотація відсутня. Дані подані вище є сумами станом на 1 січня 2024 року. За уточненим річним планом на 2024 рік доходів має прийти, близько 62 864 615 грн, тобто на 2.8 млн грн більше ніж

планувалось на початок року. Отже передбачувані доходи Спаської громади, за рік, можуть змінюватись, а також переплановуватись, через вплив зовнішніх економічних факторів. Але, як саме планується хоча б приблизний бюджет доходів на початок бюджетного періоду?

А відповідь – прямо пропорційно витратам. Спочатку громада складає план видатків, куди і де треба витратити впродовж року. Наприклад, виплачувати зарплату працівникам бюджетних установ, проводити капітальні ремонти, відновлення, проводити будівничі витрати та інше. Все це приблизно підраховується, далі, плануються також приблизні податкові надходження, але напевно тільки вони, бо неподаткових та інших надходжень набагато менше, і їх неможливо сильно передбачити. Тоді різниця коштів, яка необхідна буде на проведення витрат, і приблизних доходів покривається державними фінансами.

На які дані ще можна орієнтуватись при складанні бюджету ОТГ, так це на кількість закладів, що утримуються за рахунок бюджету органів місцевого самоврядування. Їх можна переглянути в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Соціальна інфраструктура Спаської ОТГ

Назва	Кількість
Кількість закладів на утриманні. В тому числі:	11
загальноосвітніх навчальних закладів I-III ступеня	2
загальноосвітніх навчальних закладів I-II ступеня	2
загальноосвітніх навчальних закладів I ступеня	0
дошкільних навчальних закладів	1
закладів позашкільної освіти	-
закладів культури	6

Тобто, уже можна сказати, куди найбільше витратитимуться кошти громади і куди, можна витратити на розвиток ОТГ. Але, для себе, Спаська громада визначає

наявність передумов для розвитку трохи іншого напрямку, а саме: сільського зеленого туризму. Для цього вона може визначити:

- наявність Агро садиб, де можливий прийом туристів;
- наявність визначних місць, які могли б зацікавити відпочиваючих;
- наявність об'єктів, що відносяться до історико - архітектурних пам'яток, релігійних святинь і місць паломництва: церква «Преображення Господа нашого Ісуса Христа», церква «Зіслання Святого Духа», церква «Різдва Пресвятої Богородиці», Українська греко - католицька церква с. Луги, камінь Довбуша.

Отже, що має відбутися: продовження програми вуличного освітлення; ремонт Спаського ліцею; ремонт доріг; будівництво спортивного комплексу; розвиток деревообробної галузі; розвиток зеленого туризму; залучення інвестицій в сфері енергозбереження; ремонт клубу с. Липовиця та с. Суходіл; ремонт школи в с. Липовиця; ремонт адмінбудинку в с. Суходіл. З цих даних, можна зрозуміти, що поки що розвиток туризму для громади закритий, адже зараз більшість її цілей направлені саме на відновлення, а не на розвиток.

Але не все так погано, адже при порівняльному аналізі, виявилось, що порівняно з сусідніми ОТГ, Спаська громада справляється більш ефективно. Для оцінки успішності реформи в різних громадах було обрано такі ключові показники:

1. Доходи громади на одного мешканця.
2. Структура видатків.
3. Обсяг реалізованих інфраструктурних проєктів.

Обрані громади для порівняння (дані подані станом на 2022 рік):

1. Спаська ОТГ (Калуський район, Івано-Франківська область): 6 сіл, 3 500 мешканців.
2. Татарівська ОТГ (Надвірнянський район, Івано-Франківська область): 3 села, 2 200 мешканців.
3. Старобогородчанська ОТГ (Богородчанський район, Івано-Франківська область): 12 сіл, 7 000 мешканців.

По кожному з показників для наглядного розуміння і аналізу розглянемо цю інформацію в табл.2.2, 2.3, 2.4.

1. має найвищі доходи на одного мешканця (17.97 тис. грн), що свідчить про ефективність використання податкової бази, зокрема надходжень від ПДФО та місцевих податків;
2. зберігає баланс між витратами на освіту та інфраструктуру, що дозволяє одночасно підтримувати соціальну сферу та розвивати громаду.
3. демонструє високу активність у реалізації інфраструктурних проєктів завдяки збалансованій фінансовій політиці.

Тобто, Спаська громада обрала напрямок виходу з під залежності від державного фінансування і старається реалізовуватись у всіх напрямках, а не обирати один. Це проявляється і в бухгалтерській звітності громади.

Як було попередньо описано, розподіл надходжень і видатків на фонди значно облегшує ведення бухгалтерського обліку в громадах. Як це працює? Облік цих фондів має такі особливості:

1. Доходи загального фонду фіксуються на рахунках бухгалтерії як регулярні надходження.
2. Доходи спеціального фонду мають цільове призначення і документуються окремо.
3. Видатки кожного фонду обліковуються за програмною класифікацією, що спрощує їх аналіз та контроль.

Завдяки такому підходу, записи залишаються прозорими і чітко фіксується кожна операція. Крім того, бухгалтерія забезпечує інформаційний супровід для подальшого прийняття управлінських рішень. Тобто, все як і у бюджетній установі, тільки дещо більших масштабів.

Завдяки обліку також забезпечується формування звітності в Спаській ОТГ, яка є основою для аналізу ефективності використання ресурсів. Основні типи звітності включають:

- Касові звіти – фіксують фактичні надходження та видатки.
- Фінансові звіти – деталізують структуру доходів і витрат.
- Аналітичні звіти – дають змогу оцінити ефективність реалізації програм.

Прозора звітність створює основу для аналізу та подальшого удосконалення методик розподілу видатків. Це значно полегшує роботу ОТГ, але, на жаль, не всі визначають і розуміють всю необхідність залучення бухгалтерського обліку в процесі бюджетування. Можна просто записувати і фіксувати всі доходи і витрати, що ускладнює і затримує аналіз діяльності громади, а можна просто трохи оптимізувати облік хоча б в таких напрямках:

- Методичне забезпечення: створення рекомендацій для уніфікації облікових процесів.

Можливо це дещо складніше для маленьких ОТГ, або якщо вони селищного або сільського типу, але це одна з тих речей, яку обов'язково слід запровадити для всіх без виключень. Бо без використання бухгалтерському обліку часто виникають такі проблеми як:

1. Неправильна класифікація доходів і видатків, що може заплутати розрахунки.
2. Недостатня інтеграція автоматизованих систем обліку.
3. Обмеженість людських ресурсів, бо у невеликих громадах часто бракує кваліфікованих бухгалтерів.
4. Відсутність єдиних стандартів для малих громад, які потім подають максимально різну звітність.

Все це затримує розвиток громад і погано впливає на структуру всієї країни. А для подолання цих викликів важливо впроваджувати сучасні інформаційні системи обліку та проводити навчання для персоналу. Адже грошова підтримка від держави не має сенсу, якщо вона не використовується розумно і ніяк не дає розвитку в адміністративних і кваліфікаційних здібностях самих громад.

Отже, чудово, якби молодих спеціалістів бухгалтерів в українських університетах підготовлювали хоча б 1 семестр, до роботи в ОТГ, або направляли б туди на практику. Це допомогло б побачити структуру держави з самих найменших одиниць і можливо б дало поштовх вигадувати все нові й нові способи чи методи покращення бюджетування громад.

Враховуючи те, що Спаська громада проводить вчасне і регулярне оприлюднення даних про доходи та видатки, навіть помісячно, можна побачити, що проблем із оптимізацією не виникає. І, як і звичайна бюджетна установа, яка активно провадить свою діяльність, ОТГ складає і подає фінансову звітність, в яку входять Баланс, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Звіт про Власний капітал і навіть Примітки до річної фінансової звітності. З останнього (подана звітність лише за 2022 і 2023 роки) можна дізнатись, що громада не має ніяких нематеріальних активів і не займається ними взагалі, це стосується і фінансових інвестицій. Разом з тим, в Капітальних інвестиціях висить одна і та ж сума за інвестиції в інші необоротні матеріальні активи. Все це свідчить, про те, що органи місцевого самоврядування стараються зосереджувати кошти лише в ОТГ і не ризикують провадити діяльність поза її межами і своїми можливостями. Це значить, що вони мають велику надію на податкові доходи, як основне джерело власних надходжень.

2.2 Аналіз складу та структури доходів бюджету Спаської ОТГ

Для здійснення власних цілей і планів будь-яка ОТГ серйозно підходить до способів накопичення доходів. Адже куди розподіляти кошти буде відомо завжди, а з тим де їх брати уже трохи складніше.

Раніше згадувалося, що доходи залежать від витрат і навпаки, але на практиці всі дії мають свої наслідки для обох моментів. Отже розглянемо, які саме фактори можуть впливати на зміну бюджету доходів ОТГ впродовж року?

На сам перед хотілося б згадати такий економічний фактор як мінімальна заробітна плата. Якщо вона підвищується, то так само ростуть і податки з неї, і тим самим зростають як і видатки так і доходи громади.

З іншого боку, результатом збільшення або навіть зменшення сум надходжень може бути економічне становище ОТГ. Тобто, якщо проводиться вдалий розподіл коштів і грамотна фінансова політика, то і економічна ситуація значно покращується, якщо ж ні, доходна частина скорочується відповідно. Детальніше тенденцію змін саме Спаської громади можна побачити

Так як не було підбито підсумків поточного 2024 року, більшість даних по ньому в таблиці відсутня, але це не завадить проаналізувати відому частину даних за попередні роки. Тепер, стало ясніше, яка картина спостерігається в Спаському ОТГ, хоча можливо, це торкнулось не тільки його. Отже, перше що привертає увагу, це збільшення сум бюджету у 2021 році і при чому дуже сильне, аж у 2 рази. Чому так відбулось? Причин достатньо: першого вересня 2020 року була підвищена мінімальна заробітна плата, що частково, але не так сильно зіграло свою роль; розгортання пандемії коронавірусу, яка перевернула бізнес з ніг на голову і дала поштовх підвищенню цін на майже всі види продукції та ресурси; погіршення погодних умов по всій Україні, а саме засуха, яка значно підкосила українське продовольство і сільськогосподарські культури; плюсом до останнього, стало збільшення експорту цієї ж невистачаючої Україні продукції та культур до Китаю та інших країн (в 2020 році обсяг українського експорту становив 45%); сильно вдарило ще й скасування пільгового тарифу на комунальні послуги та енергоносії (призвело до збільшення тарифів на електроенергію на 36.6%, водопостачання на 10.9% та водовідведення 17,3 %). Державна політика зазнала сильного удару від всіх цих дій, і була повністю добита початком повномасштабних воєнних дій у лютому 2022 року, зараз же ціни не зупинити, і тепер важко чекати підсумків 2024 року і прогнозів на 2025-ий.

Через такий різкий зріст цін на послуги, ОТГ не змогла б впоратись власними зусиллями, отже на поміч прийшли державні трансферти.

Що можна сказати виходячи з даного графіку, це те, що державна допомога відбувається прямо пропорційно до власних надходжень, Не вистачає місцевих податків – держава покриє, надходжень стало більше – трансферти скорочуються. Така політика непогано допомагає підтримувати розвиток громад та тримати його на достатньому рівні, але варто завжди контролювати чи правильно розпоряджаються цими коштами на місцях, що реалізувати досить таки тяжко. Тому варто не просто підтримувати, а ще й стимулювати до переходу більше на власне самозабезпечення.

За даними поданими вище можна зробити такий аналіз: по-перше, підвищення ставки мінімальної заробітної плати значно підвищило і суми податків на доходи, на прибуток та на збільшення ринкової вартості майже в 2 рази, а порівняно з 2019 в усі 4 рази; рентна плата за використання природних ресурсів зросла в той же рік, що можна пов'язати зі скасуванням пільг на енерго- і водоносії, за рахунок внутрішнього дефіциту на сільськогосподарську продукцію стрімко і до сих пір зростають податки на товари та послуги; все це, хоча не так сильно, змушує органи місцевої влади поступово збільшувати і місцеві податки.

Слабо і не постійно зміни 2021 року впливали і на неподаткові надходження, з сумами яких можна ознайомитись в табл. 2.7.

Хоча серед видів надходжень, неподаткові доходи становлять менше 1% від загальної суми, по ним теж помітні певні зміни. Наприклад, за останній поданий рік порівняно з попереднім суми зросли майже вполовину, що показує стрімкий ріст власної діяльності громади, особливо радує підвищення сум надходжень з бюджетних установ, що свідчить або про збільшення кількості цих установ, або ж покращення їхньої роботи, що теж позитивно впливає на економічну ситуацію в ОТГ.

Що тут можна сказати з точки зору бухгалтерії? Тут допоможуть дані з фондів. Як показано в звітах, бюджет Спаської ОТГ розподілений всього на два фонди: загальний і спеціальний. До першого входять такі показники як: субвенції з держбюджету, податок та збір на доходи фізичних осіб, дотації з держбюджету місцевим бюджетам, рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення, податок на майно, рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів, єдиний податок, дотації з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам та інші доходи. До спеціального ж відносяться: субвенції з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам, інші джерела власних надходжень бюджетних установ, інші надходження, надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно із законодавством, інші доходи та фінансування. Тобто, це дуже маленькі числа і їх можна було б і не відокремлювати від загального фонду, але напевно це якось спрощує розрахунок в обліку, або можливо не таке важливе для звітування. Але виникає питання для показника «Фінансування», звідки і куди воно направлене. Трохи розібравшись, можна помітити таку саму графу і в загальному фонді по видатках. Тобто, частина доходів з загального фонду, наче б то витрачається на фінансування, але потім стає зрозуміло, що громада сама в себе взяла кредит, тобто позичила з загального фонду в спеціальний. Необхідність такої операції дуже сумнівна, при тому ще й з'являється таке поняття як внутрішній кредит, який витрачання коштів відображає, а його погашення ні, адже його й не відбувається. Тож, рекомендується розглянути необхідність поділу бюджету на фонди.

2.3 Аналіз складу та структури видатків бюджету Спаської ОТГ

Аби правильно розпоряджатись доходами і ефективно проводити діяльність ОТГ, слід розуміти, що є витрати, які мають свою вагу необхідності, тобто можуть бути першочергового значення, постійно-обов'язкові та бажані-покращувальні.

До першого можна віднести термінові ремонти будівель, дороги, освітлення, газових чи водних труб, електропередач тощо. Тобто, це ті витрати, які мають відбутися негайно і без затримань, адже вони можуть завдати певних проблем у соціальному забезпеченні жителів громади. Без нагального втручання деякі об'єкти несправності можуть надовго підкосити роботу і інших пов'язаних з ними структур. В обов'язках громади не допускати сильного притуплення роботи механізму і якнайшвидше реагувати на відповідні випадки.

Постійно-обов'язкові випадки, в свою чергу, не відбуваються несподівано, як попередні. Це витрати, які проводяться з періодичністю, або щомісячно. Яскравим прикладом можна вважати виплату заробітних плат працівникам бюджетних установ, тобто: вчителям, лікарям, працівникам адміністративного апарату сільських рад та інших. Ще такими витратами можна визнавати будівництво нових установ чи закладів, за кошти громади, адже постійно треба платити робочим і за закупівлю матеріалів. Сюди ж слід віднести і роботи на сільськогосподарських угіддях і землях, які належать самій громаді.

До таких витрат як бажаних, відносяться всі витрати які йдуть на покращення умов життя громади, культуру, приємне проведення часу та забезпечення комфорту кожного мешканця. Вони забезпечують духовний, культурний та соціальний розвиток ОТГ. Як приклад, це можуть бути витрати на будівництво дитячого майданчика, санаторіїв відпочинку, облагородження парків та садиб, підтримання національних надбань та пам'яток, організація гуртків чи святкових подій. Метою цих витрат не є просто витрачання зайвих коштів, а заохочення молоді до продовження і побудови свого майбутнього життя не деінде, а саме тут, де ці зміни і ріст відбуваються. Адже це і є головна задача децентралізації: відродити помираючі села і забезпечити там комфортне життя для всіх.

Кожна із цих витрат однаково важлива як і сама по собі так і стратегічно. Завдяки провадженню більш сильнішої діяльності однієї із них, можна досягти поставленої мети певного ОТГ. Хтось може орієнтуватись на бажані витрати, які

згодом можуть забезпечити потужну туристичну діяльність чи навіть наукову або культурну. А ті, хто може похвалитися природними надрами на своїх територіях, мають напрям на покращення промислової діяльності в видобутку та\чи переробці копалин.

Але зараз нас цікавить Спаська ОТГ і те, які цілі переслідує саме вона. Спочатку, слід розглянути коло основних витрат, які націлила для себе громада і скільки вона виділяє на кожен із їх напрямів.

За весь час (з якого подавалась звітність) громада використовувала всього 9 статей витрат. До них увійшли витрати на: Загальнодержавні функції, житлово-комунальне господарство, освіту, економічну діяльність, охорону здоров'я, соціальний захист та безпеку, охорону природи, духовний та фізичний розвиток, громадський порядок.

Деякі з цих витрат не є постійними і вони то виникають в громаді то їх знову скасовують. Тож, розглянемо чому вони саме такі і які цілі намагається виконати громада розпоряджаючись коштами саме так.

Що можна сказати по іншим витратам? Витрати приблизно постійні, і якщо їх було замало в одному році, то їх доплачують в наступному, при тому утримуючи постійний баланс між ними. Дуже печальна ситуація в витратах на соціальний захист, охорону здоров'я та громадський порядок, тобто все те, що пов'язано з соціальною безпекою населення. Така ситуація відбувається через відсутність в населених пунктах ОТГ, медичних закладів, аптек, амбулаторій, закладів соціальних інспекцій, органів опіки тому подібне. Як правило такі заклади знаходяться не в селах, а більше в містах і селищах міського типу, тому в сільських громадах витрат на них майже немає. Але це дуже небезпечно, адже навіть швидка допомога може не встигнути приїхати на дзвінок або ж в надзвичайній ситуації через велику відстань між селами.

Як же саме розподіляються доходи на відповідні видатки? Варто згадати, що це два фонди, спеціальний та загальний і саме з них виділяються кошти по своєму

напрямку. Насправді, там все відбувається дуже просто: найбільша сума видатків, йде на найбільшу суму витрат, і частіше за все її не завжди вистачає, тому трохи менша сума інших видатків покриває недостачу, все ж інше йде на трохи меншу суму витрат і так далі по спаду [12]. Наглядно це можна побачити на рисунку Додатків 1, 2. Так само відбувається з загальним бюджетом та зі спеціальним. Проте, сам спеціальний бюджет завжди набагато менший ніж витрати, які відбуваються на ньому. Тобто, недостача коштів все одно покривається за рахунок загального фонду, хоча має бути навпаки.

Видно, що якщо щось не витрачається з загального фонду, воно все одно входить до витрат в спеціальному. Відповідне ведення балансу є суперечливим і незрозумілим. Але якщо воно працює так, то воно працює.

І всі витрати наче обґрунтовані і необхідні, але якщо їхні показники не прирівнювати до загальних по області або державі. Аби провести більш якісний аналіз роботи з використанням коштів у Спаській ОТГ, ми все таки розглянемо таке порівняння. На жаль, дані по яким можна зробити аналіз, мають дату представлення лише на 4-ий квартал 2021 року. Але і цього буде достатньо щоб описати деяке становище громади.

Дивлячись на цю невеличку кількість чисел, можна сказати багато чого. По-перше, незважаючи на непогану власну дохідність громади, порівняно з середніми показниками по області та в цілому по Україні, видно, що її все одно замало, або покривати витрати на одного мешканця. Це означає одне з двох: або високі видатки на соціальні потреби, освіту, інфраструктуру або значну дотаційність бюджету.

І все ж таки, це не свіжі дані, а за два роки, деякі показники змінились дуже сильно, як наприклад, спад відсотку державного фінансування, що вказує на збільшення власної дохідності, яке, в свою чергу, змінило і інші показники.

Висновки до розділу 2

На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Спаська ОТГ, яка налічує в собі всього 6 маленьких сіл, має великий потенціал до розвитку. Враховуючи плани та амбіції громади, можна сміливо робити висновки про те, що дрібка підтримки з боку державних фінансів і провадження деяких змін змусить прискорити економічний зріс об'єднання. Вона вдало оперує витратами на освіту та інфраструктуру, що дозволяє одночасно підтримувати соціальну сферу та розвивати громаду. А активне будівництво на її території соціально необхідних установ, таких як лікарні і амбулаторії, ще ближче зможе наблизити громаду до меншої залежності від державної допомоги.

2. Завдяки постійному і якісному звітуванню, Спаська громада показує чудові результати у вмінні розпоряджатися власними і залученими надходженнями. Так, обстановка кожної ОТГ залежить від подій що відбуваються в масштабах всієї держави і іноді не можуть впливати на той чи інший приріст або зменшення доходів. Це яскраво видно по сумах доходів громади. Але незважаючи на це, Спаська ОТГ вміло розподіляє кошти і майже повністю виконує бюджетні плани як по доходам так і по видаткам.

3. Праця над помилками та практика успішності розподілу формує майже ідеальну бюджетну систему у розрізі витрат громади. Не зациклюючись на одному і тому ж, а підлаштовуючись під необхідність, ОТГ намагається зменшувати і балансувати деякі витрати. І попри те, що коштів не вистачатиме на все одразу, громада не має боргів, крім внутрішнього між фондами. З величезним запалом всі учасники об'єднання працюють на спільне благо, хоча з не дуже ефективним розподілом, це вдається тяжко. Поки що, громаді слід зосередитись на грамотному розподілі доходів на 1-го мешканця, адже не маючи достатнього власного фінансування не слід балувати себе такими значними витратами.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ І РОЗПОДІЛУ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

3.1 Стратегія розвитку Спаської ОТГ

Так само як є статті витрат, є відповідно і їх учасники. Нагадаємо, що Спаська ОТГ налічує в своєму складі 6 різних сіл і розподіл коштів, які необхідні для кожного з них, громада визначає також окремо. Ось це в даній роботі цікавить найбільше, адже розподіл може бути як чесним так і справедливим. Як ж вміти балансувати у цьому випадку, щоб і всім дісталось і ніхто не був ображений?

Не кожне село, що входить до Спаської громади, має можливість повністю забезпечувати себе та свою діяльність за власний рахунок, але якщо воно не приносить майже ніякого внеску до спільного діла, то відповідно і підтримки буде мати набагато менше ніж інші. Це принцип чесності, але чи справедливо це? Авжеж ні. Адже маленькі видатки на село будуть лише покривати його витрати і їх зовсім не залишиться на розвиток, на який має право кожен з учасників ОТГ.

Саме тому, хоча це і не прописується, аби не викликати внутрішньої конкуренції та суперечок кожна ОТГ розраховує такий показник як: бюджет розвитку громади.

У Великомихайлівській ОТГ на Одещині дуже відповідально поставились до цього питання і тому винайшли для себе формулу найбільш справедливого і чесного розподілу коштів бюджетного розвитку між селами [15]. В її основі лежать дані про такі поняття як: бюджетний розвиток громади (БРГ), загальні доходи села (селища) (ЗДС), кількість населення громади (КНГ), кількість населення села (селища) (КНС), доходи на одного жителя громади (ДЖГ), доходи на одного жителя села (селища) (ДЖС), коефіцієнт економічної спроможності села (селища) (К), середній дохід на одного жителя села (СДЖС). При цьому сума бюджету розвитку (БРГ)

Тобто, можемо припустити, що обов'язкові витрати з забезпечення бюджетних установ чи інші покриваються окремо від сум, які надходять на розвиток. Адже звітність по бюджету не подається по кожному учаснику окремо, тому всю структуру слід сприймати більш цілісно і відповідно підтримувати сильні ланки і витягувати слабші.

Поки що Спаська громада не може повноцінно виконувати поставлені цілі, але позитивні кроки все ж таки є.

Але повернімося знову до Шумської громади. Її механізм розподілу бюджету розвитку схожий з методами Великомихайлівської ОТГ. Так само треба визначити кількість жителів в селі (селищі) та дохід на одного жителя громади.

Цікаво, що при розрахунках, до суми доходів села не входять кошти отримані від податків на доходи фізичних осіб, адже вони йдуть не в сільську раду, а в району, так само не входять доходи головної садиби [14]. І це значно зменшує розрахункову суму бюджету розвитку.

Трохи вище згадувалося поняття «місце населеного пункту за критерієм наповнюваності у місцевому бюджеті», але в формулах його ніде немає. Тому що, воно застосовується в розрахунку коефіцієнту стимулювання. Його визначення дозволяє заохотити мешканців приймати участь у розвитку власного населеного пункту. Коефіцієнт працює за принципом, чим більше віддаєш, тим більше потім отримуєш. Тобто, чим більше доходів приносить село, як учасник громади, тим більше воно потім отримує видатків на свій розвиток, по типу здорової конкуренції. І здається в тій області досить непогано працює така стратегія.

Так як Спаська ОТГ не зовсім велика, можливо вона використовує схожий метод розподілу бюджетних коштів. Але заохочення мешканців все одно не відбувається на достатньому рівні і це може негативно впливати на розрахунки бюджету. Що можна було б зробити в такій ситуації?

Перше, що потрібно зробити кожному селу, селищу чи місту, окремо один від одного, перед початком бюджетного періоду, подавати списки необхідних для них

витрат. Але робити, це так аби ці списки були також таємними. А щоб учасники ОТГ не перебільшували свої проблеми і потреби, необхідно створити незалежну комісію громади, яка буде проводити перевірку необхідності цих витрат, а також те, як вони вирішуються і чи насправді саме туди направляються кошти. Так, це буде складно організувати, але це сприятиме вирішенню дійсно важливих проблем громади і направленню коштів точно за напрямками.

Наприклад, для села до 2000 осіб це буде наявність: однієї школи, одного дитсадка, лікарня, аптека, хоча б два дитячих майданчика, 2 маленькі крамнички з продуктами, бар чи розважальний центр для молоді, приймальний пункт сільськогосподарської продукції, маленький магазин одягу та взуття. Якщо в селі більше 2000 осіб, то можна додати до списку ще наявність стадіону чи гральної площі, парк, одне якесь переробне підприємство чи малий цех, і т.д. Тоді, аби розрахувати відсоток, необхідно провести оцінку. Якщо є всі ці блага у відповідному місті, то дати коефіцієнт 0.7, якщо вони ще й всі цілі і активно працюють, то коефіцієнт буде в розмірі 1. Так, така система перегукується з Іспанською - більші отримують більше, але така практика допоможе селянам підвищувати перспективність власного села, аби збільшити власне фінансування. І плюс до того, в кожному селі або селищі будуть з'являтися всі необхідні для його існування блага.

3.2 Зарубіжний досвід проведення реформи децентралізації

Вже дуже давно, Україна прагне до членства в Євросоюзі, переманює культурні та соціальні звички західних сусідів, налагоджує з ними тісні зв'язки і провадить спільну працю і партнерство. Так само, наша держава перейняла у інших Європейських країн і реформу децентралізації. Вони всі несхожі між собою і враховують особливості і положення власної країни, але деякі вдалі моделі ми могли б так само перейняти і доповнювати у власному досвіді. Спробуємо розглянути деякі з них і винести певні висновки для себе.

І першою хотілося б розглянути найближчу країну-сусіда Польщу. Децентралізація в ній стартувала ще у 1999 році після політичних реформ. Було створено три рівні місцевого самоврядування: гміни (громади), повіти (райони) та воєводства (області). Громади отримали значні фінансові та адміністративні повноваження. Було створено систему фінансового вирівнювання для слабших регіонів. Це дало поштовх для стрімкого економічного зростання регіонів, покращення місцевих послуг та високою ефективністю використання коштів. Проте, ці кошти не є власними, і тому виникає велика залежність від фінансування з ЄС, а також слабкі регіони досі потребують додаткової підтримки.

Зі схожими проблемами вже довгий час бореться і Франція. Вона ж почала свій шлях ще раніше в 1982 році створивши три рівні місцевого самоврядування: комуни, департаменти та регіони. Останнім надано ширші повноваження, особливо в економічному розвитку, освіті, транспорту та охороні здоров'я, що являє собою фінансову та адміністративну автономію. Центральний уряд виконує контрольні функції. Це дало високу якість державних послуг на місцях, а також гнучкість у прийнятті рішень на місцевому рівні. Але досі залишається значна залежність від державних субвенцій і яскраво помітна неоднорідність рівня розвитку регіонів.

Система децентралізації в Німеччині була закладена ще після Другої світової війни в 1949 році. Вона є федерацією 16ти земель і кожна з них має свій уряд, бюджет та законодавчу владу. Федеральний уряд займається лише стратегічними питаннями (оборона, зовнішня політика, макроекономіка), а регіони керують освітою, економікою, транспортом і навіть поліцією. Так забезпечується більш рівномірний розвиток регіонів, виникає висока відповідальність на місцевому рівні перед громадянами і забезпечується фінансова незалежність, завдяки залишанню власних податків на місцях. Проте, з'являються нові проблеми пов'язані з високою конкуренцією між регіонами, через те, що деякі з них можуть отримувати більше державної допомоги ніж інші.

Швеція так само провела таку реформу у 1970-х роках і має в своєму складі аж 290 комун і 21 регіон. Місцева влада сама відповідає за освіту, охорону здоров'я, громадський транспорт, а також за надання соціальних послуг. І майже все це покривається за рахунок місцевих податків, що впливає і на високу якість життя, і на прозору систему управління. Але в цьому ж і недолік, бо податки занадто високі (комунальні податки можуть досягати 30%), і не всі регіони економічно розвинуті.

Децентралізаційний процес в Іспанії почався в 1978 році. Країна була розділена на 17 автономних спільнот та 2 автономні міста. Тут вирішили наділити деякі регіони дещо ширшими повноваженнями і дали можливість встановлювати власну податкову систему. Це призвело до ряду вагомих переваг у напрямках гнучкого розподілу повноважень між регіонами, можливості переулаштування політики під свої особливості, та потужний економічний розвиток регіонів з більшими адміністративними можливостями. Та це призвело до дисбалансу між спільнотами і ще до всього, в одному з регіонів, через надмірну автономність влади, провадять рух за незалежність цієї території. А відмінності в податковій системі та складній адміністративній структурі спричинили високий рівень бюрократії. Враховуючи конфліктність західної та східної частин України у певних питаннях, можна одразу сказати, що наділення деяких громад і областей більшими повноваженнями, в подальшому, може привезти лише до розколу країни.

Система місцевого самоврядування Фінляндії була сформована у 1970-х роках і вдосконалюється досі. Основним рівнем самоврядування виступають — муніципалітети (комуни) (їх понад 300). Вони несуть відповідальність за освіту, медицину, соціальні послуги, транспорт. Основне фінансування відбувається за рахунок місцевих податків (до 20% доходу громадян), а також державних субсидій. Вплив держави щодо контролю комун обмежений, а тому громади мають автономію у використанні коштів. Така стратегія забезпечує високий рівень довіри громадян до місцевої влади і показує високий рівень надання послуг на місцевому рівні. Але

маленькі громади часто не мають достатніх ресурсів, тому їм доводиться об'єднуватися. Проблема високих податків також переслідує Фінляндію.

У Нідерландах реформи децентралізації активно проводилися у 1980-х – 1990-х роках. Так було утворено три рівні управління: держава → провінції → муніципалітети (громади). Останні займаються житлом, освітою, соціальною політикою, екологією, а з 2015 року ще й функціями з охорони здоров'я та соціального захисту. Муніципалітети отримують 70% фінансування від центрального бюджету, але можуть розподіляти його за своїм розсудом. Це дає переваги у гнучкому розподіленні ресурсів, ефективності державних послуг на місцях, а також добре згуртовує громади між собою. Але ця співпраця може бути і вимушеною, бо менш економічно активні громади отримують набагато менше ресурсів і дуже залежні від державної допомоги.

Тобто, рішення та проблеми майже у всіх однакові, і немає тої золотой середини, де майже не виникало б суттєвих недоліків. Хтось справляється з автономією регіонів, хтось через неї страждає, завжди є сильно розвинені громади і дуже слабкі, є або конфлікти, або вимушене об'єднання. Що можна сказати про ще деякі країни:

Італія – має п'ять автономних регіонів із особливими правами (Сицилія, Сардинія, Трентіно-Альто-Адідже, Валле-д'Аоста, Фріулі-Венеція-Джулія). Ці регіони отримують більшу частину податків у своє розпорядження. Що може викликати нерівномірність розвитку.

Швейцарія – модель конфедеративної децентралізації: 26 кантонів мають повну автономію в законодавстві, податковій політиці та фінансах.

Шотландія (Велика Британія) – у 1999 році отримала автономію, що дозволило їй мати власний парламент і приймати рішення в соціально-економічних питаннях.

Швеція – має потужні місцеві громади, які збирають до 70% всіх податків і залишають їх на місцях.

Отже, оптимальним для Українських громад варіантом є поєднання декількох методів: фінансової автономії громад (Фінляндія), гнучкості розподілу ресурсів (Нідерланди) та різних рівнів децентралізації для регіонів (Іспанія). Це дозволить ефективно розвивати місцеве самоврядування та покращити економіку країни. Та для більших економічних можливостей слід залишати громадами більший відсоток надходжень від отриманих сум ПДФО, адже вони становлять вагому частину бюджету доходів, але на місцях залишається лише 64% всієї суми, решта 15% йдуть до обласного бюджету та 21% – до державного бюджету. Саме тому виникає така висока залежність від державних трансфертів. Слід залишати громадам більший відсоток ПДФО (наприклад, 80-90%, як у Швеції). Ще варто посилити фінансову спроможність малих громад через міжмуніципальну співпрацю. А також ввести механізм фінансового вирівнювання між бідними та багатими ОТГ (як у Німеччині чи Польщі). Можливо довелось би розглянути «податковий пул» – коли частина прибуткових податків великих міст передається менш розвинутим громадам. Але щоб це не відбувалося просто заради покриття витрат, а направлялось для фінансування стратегічних проєктів та капітальних планів. З боку держави повинні створитись більш чіткі правила підтримки слабких громад, а ще вводиться податкові пільги для підприємців у депресивних регіонах.

3.3 Аналіз звітності громади та рекомендації для покращення її фінансової діяльності

З самого початку утворення ОТГ, слід було звернути увагу на його географічну сторону. По-перше, більша частина території, це переважно ліса та гори, що дає велику перевагу в плані організації туризму, створенні заповідників, лісництву і в залежності від наявності корисних копалин, місць видобутку і побудови промислового сектору. Проте, це було б вигідно лише б прилеглим до цих лісів селам Суходіл та Липовиця. На жаль, недоліком географічного положення

об'єднання є те, що села в ньому розташовані майже вертикально в рядок. Так, це може з'єднувати їх однією головною дорогою, що значно полегшить транспортну сіть громади, проте, це також розтягує їхню сполучність не лише з сусідами, а й наприклад з центром, який знаходиться не в центрі, а на самій півночі. Так, тепер картина складна, але і з неї можна винести всі можливі переваги.

Не слід лише намагатись зекономити, коли можна спробувати збільшити дохідність. Так як основним джерелом власного фінансування є надходження від місцевих податків, то слід зосередити сили на підвищенні економічної активності громади. Тут можна спрощувати правила оренди землі для потенційних або постійних підприємців, підтримувати фермерські господарства та/або створити індустріальні чи агропарки. Провести інвентаризацію земельних ділянок, щоб всі вони мали власників і оподатковувались. Необхідно стимулювати розвиток комунальних підприємств, наприклад: переробка деревини, вирощування продукції, сезонне грибництво, виробництво палетів, тощо. Для такого, певно, необхідне залучення інвесторів, але без цього ніяк. Є ресурси, є територія, але немає зацікавлених в цьому людей. Тому варто полегшувати системи оподаткування хоча б на перший рік для початкових справ підприємців, проводити трасти та всіляко залучати амбіційних інвесторів. Додаткова робота та і взагалі її наявність, допомогла б утримати молодь на місцях і не давала б чахнути невеличким селам та селищам, збільшення працюючих осіб збільшило б і надходження податкових сум.

Також, необхідно запускати набагато масштабніші проєкти для реалізації в громаді. Адже певна кількість коштів йде явно не туди, і могла бути направлена в більш необхідніше для розвитку русло.

Як результат у 2023 році отримано профіцит у розмірі 628,53 тис. грн, у той час як у 2022 році був дефіцит у 1,59 млн грн. Це свідчить про значне покращення фінансової стабільності. Додаємо сюди ще інформацію про рух грошових коштів і дізнаємося, що основним рушієм роботи громади є операційна діяльність, адже надходження від неї зросли аж на 28% (18,84 млн грн у 2023 р. проти 14,76 млн грн

у 2022 р.). Що не можна сказати про інвестиційну та фінансову діяльність. По першій, надходження від цільового фінансування так само як і витрати на капітальні інвестиції збільшилися більш ніж у два рази. Тому загальний чистий рух коштів за інвестиційною діяльністю вийшов нульовий, а за фінансовою діяльністю взагалі не відбувалося жодної операції.

Загалом, фінансовий стан громади у 2023 році значно покращився у порівнянні з 2022 роком:

- Покращилась фінансова стійкість і навіть вдалось вийти з дефіциту в значний профіцит (-1,59 млн грн у 2022 р. і 628,53 тис. грн у 2023 р.);
- Ефективніше стали використовуватися ресурси (доходи зросли на 29%, витрати – на 12%);
- Операційна діяльність залишається основним джерелом грошових потоків, а інвестиційна діяльність є збалансованою;
- Підвищилась ліквідність, завдяки зросту грошових залишків на 36%.

Але аби ще більше підвищити фінансову стійкість ОТГ і розширити її можливості до розвитку слід намагатися виконати такі дії:

- Оптимізувати витрати посиливши контроль витрат за необхідними операціями і проаналізувати ефективність бюджетних програм, щоб оцінити можливість зменшення витрат без зниження якості виконання;
- Розглянути шляхи збільшення доходів від надання послуг (так як вони зросли на 102% з 25,24 тис. грн до 51,05 тис. грн) за рахунок розширення спектра послуг або підвищення їхньої вартості;
- Займатись активним пошуком додаткових джерел фінансування, частіше залучати гранти, спонсорські кошти та міжнародні програми підтримки, приймати участі у обласних і державних конкурсах.
- Не боятись управляти грошовими потоками і хоча б частину коштів реінвестувати в розвиток громади, а також покращити фінансове

планування, яке дозволить попереджати дефіцит і уникати касових розривів;

- Залучати кошти у довгострокові проєкти з залученням приватних інвесторів або бізнес партнерство, що допоможе знаходити більш інноваційні джерела отримання доходів.

Не слід намагатися встигнути всюди, враховуючи те, скільки всього ще треба зробити. Але Спаська ОТГ, попри все, впевнено рухає свій край до більш кращого і світлого майбутнього вже сьогодні.

Висновки до розділу 3

На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Аби забезпечити швидкий та ефективний розвиток Спаської ОТГ, розподіл бюджетних коштів між населеними пунктами громади має бути збалансованим, прозорим і враховувати не тільки фінансову спроможність сіл, а й їхні потреби та потенціал розвитку. Важливим аспектом є врахування принципів чесності та справедливості, що забезпечить рівномірний соціально-економічний розвиток усіх територіальних одиниць. Практика Великомихайлівської ОТГ та Шумської ОТГ демонструє ефективність підходів до розрахунку бюджетного розвитку громади на основі комплексних коефіцієнтів. Впровадження подібних методик у Спаській ОТГ могло б забезпечити більш справедливий розподіл ресурсів. Однак для цього необхідно розширити механізми громадського контролю, підвищити рівень прозорості бюджетного процесу та заохотити активну участь жителів у формуванні бюджету. Запровадження коефіцієнту перспективності, допомагало б стимулювати громадян до участі у підвищенні економічного та соціального становища як власного, так і громади в цілому

2. Розгляд досвіду зарубіжних країн у сфері децентралізації дозволяє виокремити ключові аспекти, які можуть бути корисними для України. Успіхи, яких досягли сусідні країни, дають можливість нам вчитися на чужих помилках і

спонукають до пошуку більш вигідніших стратегій розвитку саме для нас. Кожна країна демонструє свої досягнення сьогоднішнім, як на неї вплинула реформа і як тепер визнає її світ. Завдяки цим прикладам можна зробити висновок, що Україні важливо віднайти баланс між фінансовою незалежністю місцевого самоврядування та рівномірним розвитком регіонів. Варто залишити контролювати ключові напрямки саме державі і в той час надати ширші можливості для локального управління. А за для більш ефективного розвитку громад, країна має використовувати підходящі інструменти фінансового вирівнювання, громадського контролю та забезпечувати більш прозору бюджетну політику.

3. Роблячи акцент на внутрішніх справах Спаської громади можна багато чого сказати про те, що справи ведуться не так гарно як хотілося б, звертаючи увагу на те, що потенціал до розвитку є. Коштів до ОТГ надходить немаленька сума, але існує проблема в досить некомпетентному їх розподіленні. Крім основних витрат і надходжень, громада не використовує свої сили в напрямках фінансових операцій та інвестиційної діяльності, що могло б принести в майбутньому нові джерела надходження доходів і покращити економічне становище всіх сіл об'єднання. Регулярне проведення аудиту і залучення здібностей бухгалтера-аналітика допомогло б оптимізувати витрати та посилити контроль за визначенням та виконанням дійсно необхідних бюджетних програм.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження обліку доходів та видатків місцевого бюджету на прикладі Спаської територіальної громади дали змогу зробити наступні висновки:

Об'єднання територіальних громад стало однією з найглобальніших реформ в Україні. По-суті, для звичайних мешканців мало що змінилося, але для апарату управління це стало сигналом для початку великої роботи по стрімкому економічному, соціальному, науковому та духовному розвитку всієї країни. Приближені села сплітались в групи, ці групи бралися під опіку містами або районами, завдяки своїм особливостям, вони могли якісно і зручно організовувати роботу для забезпечення власного комфорту. Так утворилося 1469 ОТГ, які могли бути повністю різноманітними: слабкими і сильними, малими та величезними, сільськими або міськими, з великим потенціалом або невеликими амбіціями.

Важливо й те, що вони стали функціонувати майже як звичайні бюджетні установи. Утворились бюджетні фонди: загальний та спеціальний. Вони могли наповнюватись як власними силами так і за рахунок державної підтримки. Це були і податки, і доходи від побічних діяльностей, і ренти, і звичайно ж трансферти. Отримані від цих джерел доходи повністю розподіляються на потреби всієї громади. Розподіл видатків відбувається також по-різному, куди треба туди і направляється, а щось все ж залишалось на розвиток.

Планування отримання коштів, їх розподіл на витрати, витрачання, звітування про це все, отримало назву «бюджетний процес». На ділі він виявився дуже довготривалим і планувався забагато наперед. При цьому всьому його необхідно ще й підлаштовувати під строки планування, виконання та звітування самої держави, що може сильно затягувати, а також ускладнювати процес документообігу.

Нам випала змога, на прикладі Спаської територіальної громади побачити облікову сторону цієї реформи і як вона працювала за останні 5 років. Незважаючи на невелику чисельність сел - учасників об'єднання (всього 6 сіл), ОТГ має в своєму

розпорядженні річні суми доходів від 28 млн. грн. за попередні роки і до 62 млн. грн. вже сьогодні. Що вказує на непоганий економічний ріст громади. Але аналіз складу та структури як видатків, так і доходів відкрив нам безліч як і сильних сторін та рішень так і слабкостей у системі бюджетування. Стало видно, що громада майже на 50% залежна від держави і не здатна покрити витрати власними коштами, що робить її дуже залежною у прийнятті власних рішень. Зі змінами в економіці країни Спаська ОТГ збільшила свої доходи, але разом з цим виросли і ціни, які в свою чергу призвели й до більших витрат, як по категоріям так і в цілому. Це дало поштовх для громади, шукати інші джерела фінансування. Про те, поки що, їм слід звернути увагу на покращення документообігу, активній участі у тендерах та конкурсах, а також правильно організувати внутрішню роботу: зменшити адміністративний склад та провести аудит витрат.

Щодо витрат, можна сказати, що вони відбуваються в занадто великих об'ємах. На 2 з 9 статей витрат направляється майже весь основний масив коштів, що характеризує як нерівномірний розподіл фінансів так і те, що інші витрати покриваються мінімально і не розвиваються взагалі. Слід також додати що ці дві надмірні витрати йдуть на освіту та забезпечення внутрішньодержавних функцій, щоб побачити певну частку некомпетентності в управлінні витратами. А також, на одного мешканця припадає близько 9 тис. грн. витрат з загального фонду, і це попри те, що власних доходів припадає близько 2000 грн на особу. Це говорить про слабе самозабезпечення.

Враховуючи складність розрахунків по розподілу коштів між учасниками об'єднання, декілька громад ініціювали свої методи чесного та справедливого фінансування розвитку кожного з окремих сіл. Суть в тому, щоб старатись покривати необхідні витрати майже повністю, а інші вільні кошти розподіляти на розвиток за одним із запропонованих методів розрахунку, адже необхідно щоб всі мали шанси на ріст і росли разом.

Звичайно є й те, на що громада сама вплинути не може. І це система оподаткування в державі. Для збільшення власної дохідності ОТГ, було запропоновано прогресивну шкалу оподаткування по найбільш дохідному джерелу фінансування – ПДФО. На прикладі інших країн світу, з'ясувалось, що така шкала визначення відсотку податку в залежності від отримуваного доходу, може зменшити навантаження на менш забезпечені верстви населення і привести до збільшення дохідності за рахунок збору вищих податків від більш заможних громадян. Серед пропозицій, неоднократно згадували також і про наладження документообігу, а ще наданні більших адміністративних можливостей громадам.

Великою перевагою будь-якої громади є особливість її географічного розташування. Так як більше ніж половина угідь Спаської ОТГ вкрита переважно лісами і не займаними землями, вона б могла провадити діяльність пов'язану з лісництвом або ж туризмом. Також було б корисно проаналізувати транспортні сполучення для організації більш вдалого освітнього процесу, адже залишки коштів розрахованих на навчання, можна переорганізувати і в інші важливі напрямки.

Завдяки бухгалтерській звітності було проаналізовано, що громада має можливості для роботи з іншими джерелами фінансування, такими як: надання послуг і забезпечення довгострокових проєктів, а також вкладанням коштів в розвиток громади.

Усесторонній аналіз допоміг скласти чітку картину економічної ситуації в Спаській ОТГ. Разом з цим було запропоновано безліч варіантів покращення роботи об'єднання, серед яких були й ті, які слід розглянути самій державі, аби спонукати громади до ефективного та прискореного розвитку і вирішити питання фінансової нерівності регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1) Про добровільне об'єднання територіальних громад [Електронний ресурс] // Верховна Рада України – 14.05.2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
- 2) Наказ "Про затвердження складових Програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету\" [Електронний ресурс] // Верховна рада України – 20.09.2017 – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0793201-17#n61>.
- 3) Верховна Рада України. Стаття 9. Класифікація доходів бюджету [Електронний ресурс] / Рада України Верховна // factor.ua – Режим доступу до ресурсу: <https://i.factor.ua/ukr/law-52/section-283/article-24234/>.
- 4) Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади – Київ: Інститут громадянського суспільства, 2017. – 123 с. – (BudgetFinans-New-PRN_book). – (Бібліотечка місцевого самоврядування).
- 5) Паспорт Спаської сільської ради [Електронний ресурс] // Спаська громада – Режим доступу до ресурсу: <https://spaska-gromada.gov.ua/pasport-gromadi-11-08-04-22-02-2021/>.
- 6) Бюджет Спаської сільської територіальної громади [Електронний ресурс] // open budget – Режим доступу до ресурсу: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/0952300000/info/indicators?year=2022&month=12>.
- 7) Що таке ОТГ - пояснюємо простими словами [Електронний ресурс] // Сватове.City. – 30 жовтня 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://svatove.city/cards/15914/prostimi-slovami-pro-otg-scho-ce-vzagali-take->
- 8) Фінансування ДНЗ: «гострі» нюанси [Електронний ресурс] // Factor.ua – квітень 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2018/april/issue-4/article-35763.html>

- 9) Доходи і видатки місцевих бюджетів: коротко про головне [Електронний ресурс] // Ціна держави – 31.01.2019 – Режим доступу до ресурсу: <https://cost.ua/687-revenues-and-expenditures-of-local-budgets/>.
- 10) Список територіальних громад України [Електронний ресурс] // Вікіпедія – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%>.
- 11) Що таке субвенція [Електронний ресурс] // SmartTender – Режим доступу до ресурсу: <https://smarttender.biz/terminy/view/subventsiya/>.
- 12) Коментар Національного банку щодо рівня інфляції у 2021 році. *Національний банк України. Інфляція.* 19.01.2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-2021-rotsi> (дата звернення: 16.12.2024).
- 13) Програма \"справедливості\", або Про розподіл коштів по округах [Електронний ресурс] // factor.ua – серпень 2018 – Режим доступу до ресурсу: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2018/august/issue-8/article-38641.html>.
- 14) Верховна Рада України. Стаття 78. Виконання місцевих бюджетів. *Factor. Бюджетний кодекс України.* 18.09.2024. URL: <https://i.factor.ua/ukr/law-52/section-285/article-38038/>.
- 15) Дотація: що це таке, види та цілі. WEB Навігатор. 2024. URL: <https://web-shturman.com.ua/dotatsiya-shho-tse-take/>.
- 16) Верховна Рада України. Стаття 13. Складові частини бюджету. Factor. Бюджетний кодекс України. 11.04.2023. URL: <https://i.factor.ua/ukr/law-52/section-283/article-14667/>.
- 17) Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Постанова Верховної Ради України від 16.07.1999, : станом на 03.09.2024. LIGA 360. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T990996?an=140>.

- 18) Бюджетний кодекс України : Верховна Рада України від 2010, № 50-51 : станом на 01.01.2025. Верховна рада України. С. 572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
- 19) Порядок і процедура складання бюджету об'єднаної територіальної громади. Особливості формування та виконання бюджету об'єднаних територіальних громад / Т. Овчаренко, А. Бочі, В. Поворозник ; Міжнародний центр перспективних досліджень, Посольство Нідерландів (програма MATRA). Міжнародний центр перспективних досліджень. С. 33–106. URL: https://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/t_ormuwannya_vikon_budjet_final.pdf?utm_source=chatgpt.com.
- 20) Картка громади. Спаська громада, Івано-Франківська область Калуського району. URL: <https://spaska-gromada.gov.ua/structure/>.
- 21) Вікіпедія:Вікі любить пам'ятки/Івано-Франківська область/Калуський район/Спаська громада. Вікіпедія. Вікі любить пам'ятки. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%>
- 22) Аналіз фінансових показників 872 ОТГ у розрізі 24 областей: рейтинг за січень-вересень 2020. Децентралізація. URL: https://decentralization.gov.ua/news/13008?utm_source=chatgpt.com.
- 23) Івано-Франківська область, окремі показники виконання місцевих бюджетів 33 ОТГ Івано-Франківської області за 9 місяців 2020 року. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/6.pdf>.
- 24) 8.2. Організація обліку доходів загального фонду. Букліб. Студентська бібліотека. URL: https://buklib.net/books/25945/?utm_source=chatgpt.com.
- 25) 8.3. Організація обліку доходів спеціального фонду. Букліб. Студентська бібліотека. URL: <https://buklib.net/books/26067/>.

- 26) Ларікова Т., Ірина Д. Бухгалтерський облік та звітність у територіальних громадах : посібник від u-lead / «U-LEAD з Європою», Міністерство Відновлення, Міністерство цифрової трансформації України, Співпраця з Німеччиною, Швеція Sverige, Polish ald, ESTONIA development cooperation, Slovenia. Київ : Дім Децентралізації. URL: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/855/posibnyk.pdf>.
- 27) Відділ бухгалтерського обліку та звітності. Спаська громада, Івано-Франківська область Калуського району. URL: <https://spaska-gromada.gov.ua/viddil-buhgalterskogo-obliku-ta-zvitnosti-16-36-27-05-09-2023/>.
- 28) Мінімальна зарплата в 2024 році. Smartfin.ua. 20.12.2023. URL: <https://smartfin.ua/page/minimalna-zarplata-v-2024-rotsi>.
- 29) Програма підтримки. Шумська міська рада - об'єднана територіальна громада. Бюджетні програми. URL: <https://shumska-gromada.gov.ua/2022-10-27-20-30-12-2021/>.
- 30) Стаття 26 Закону України Про місцеве самоврядування в Україні. Виключна компетенція сільських, селищних, міських рад. *Urst.com.ua*. *Закон України Про місцеве самоврядування в Україні*. URL: https://urst.com.ua/pro_mistseve_samovriaduvannia/st-26.
- 31) Стаття 91 Бюджетного кодексу України. Видатки місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів Детальніше: <https://urst.com.ua/bku/st-91>. *Urst.com.ua*. Бюджетний кодекс України. URL: <https://urst.com.ua/bku/st-91>.
- 32) Звіт бюджету участі. Спаська громада, Івано-Франківська область Калуського району. Бюджет участі. URL: <https://spaska-gromada.gov.ua/zvit-bjudzhetu-uchasti-2021r-03-01-17-31-12-2021/>.
- 33) 21. Чернеженко О. Демократичний розвиток та консолідація місцевої влади в Іспанії. *Evnuir.vnu.edu.ua*. РОЗДІЛ II. Конституційне,

адміністративне, фінансове та міжнародне право. URL:
<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456.pdf>.

- 34) Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
- 35) Абрамченко Н. А. Зарубіжний досвід оподаткування фізичних осіб: минуле та сучасність *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2015. № 5 (86) С.63-68
- 36) Кучеркова С.О. Стан та напрями вдосконалення податкового адміністрування. *Облік і фінанси*. 2018. №3. С. 105-110
- 37) Світовий досвід оподаткування (досвід розвитку та модернізації податкових служб країн світу). [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://sfs.gov.ua/modernizatsiya-dpsukraini/arkchiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/>.
- 38) Кучеркова С.О. Використання інформаційних технологій для просування малого бізнесу: зарубіжний досвід. *Облік і фінанси*. 2017. №1. С. 161-168
- 39) Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету: Закон України від 15.06.2021 р. № 1539. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: [:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1539-20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1539-20#Text)
- 40) Чижова Т.В. Податок на доходи фізичних осіб: наукові постулати та практичні аспекти функціонування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 6. Ч.5. С. 103-106.
- 41) Кучеркова С.О. Окремі аспекти податкового адміністрування. *Облік і*

фінанси. 2018. №2. С. 84-88

- 42) Звіт про рух грошових коштів за 2023 рік. Спаська громада, Івано-Франківська область Калуського району. Відділ бухгалтерського обліку та звітності. 01.01.2024. URL: https://rada.info/upload/users_files/04355303/e4ed252068d714893a7c4a7a8e404898.pdf.
- 43) Бюджет громади Спаська територіальна громада. Децентралізація. Бюджет. 2021. URL: <https://decentralization.ua/newgromada/4019/budget>.